

GÜNÜMÜZ HEYKELİNİN SERGİLENMESİNDE ALTERNATİF ALAN OLARAK SUALTI MÜZELERİ

Ferit YAZICI ¹

ÖZ

Sualtı arkeologlarının buluntularına dair yerinde çekilen fotoğrafların sunduğu farklı görseelliğin, bugün bir bir çoğalan sualtı müzelerinin ilk oluşumu için fikir verdiği düşünülebilir. Sualtı müzelerinin temeli sayılabilecek fikir yaklaşık on yıl kadar önce Jason DeCaires Taylor tarafından ortaya atılmıştır. Taylor'ın ilk olarak Atlas Okyanusu'ndaki Grenada adası sahilinde oluşturduğu sualtı heykel bahçesini, 2009 yılında Meksika'nın Cancun şehri yakınlarında gerçekleştirdiği "MUSA" adındaki ilk sualtı müzesi takip etmiştir. Taylor yerel halktan oluşan canlı modellerden kalıp olarak oluşturduğu heykel müzesi ile günümüz heykel sanatının sergilenmesinde yeni bir alanın kazandırılmasına öncülük etmiştir. Bu çalışmanın amacı, heykel sergilenmesinde alternatif bir alan olan sualtı müzelerinin önemini ortaya koymaktır. Gerek sanatsal, gerekse ekolojik hayata katkıları ve turizmi canlandırması yönünde önemli olduğu bilinen Sualtı Müzelerinden Meksika Cancun'daki MUSA ile 2015 yılında açılan Side Sualtı Müzesi örneklem olarak belirlenmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda Side Sualtı Müzesi'nin kavramsal ve teknik eksiklikleri olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sualtı Müzesi, Heykel, Jason DeCaires Taylor

Yazıcı, Ferit. "Günümüz Heykelinin Sergilenmesinde Alternatif Alan Olarak Sualtı Müzeleri". *idil* 6.32 (2017):1269-1281.

Yazıcı, F. (2017). Günümüz Heykelinin Sergilenmesinde Alternatif Alan Olarak Sualtı Müzeleri. *idil*, 6 (32), s.1269-1281.

¹ Arş.Gör., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü, ferityazici13(at)gmail.com

UNDERWATER MUSEUMS AS AN ALTERNATIVE AREA TO EXHIBIT THE NOWADAYS SCULPTURE

ABSTRACT

The different visuality of the photographs published on the finds of underwater archaeologists can be considered to be one of the forerunners of a proliferating underwater museum today. The underwater museum was built by Jason DeCaires Taylor about ten years ago. Taylor's first underwater sculpture garden on the coast of the Grenada islands in the Atlantic Ocean was followed by the first underwater museum called "MUSA", which Mexico carried out near Cancun city in 2009. Taylor pioneered the acquisition of a new field of sculpture museum, which he formed by taking molds from living models made up of local people and presenting the sculpture of today. In this article, the underwater museum will be evaluated as an alternative display space for today's sculpture art, and other examples in the world will be examined. At the same time, The Side Underwater Museum will be examined with his conceptual and technical deficiencies and suggestions will be made to overcome these deficiencies.

Keywords: The Underwater Museum, Sculpture, Jason De Caires Taylor

GİRİŞ

Arkeologlar her geçen gün sualtında antik döneme ait yeni eserlere rastlamaktadırlar. Eski çağlarda asıl konacakları yerlere nakledilmeleri sırasında yaşanan olumsuzluklar sonucunda denize batan eserler, bugün anıtsal boyutlu heykeller için yeni bir sergileme alanına ilham vermiştir. Günümüzde, pek çok sahil kentinde “Sualtı Müzesi” kurma girişimlerinin giderek artmaya başladığını söylemek mümkündür. Bu müzeler doğal olarak farklı bir görsellik yarattığından, gerek sanatseverlerin, gerekse dalgıçların ilgiyle takip ettiği cazibe merkezleri olmaktadır.

İlk Sualtı Müzeleri

İlk sualtı müzesi öncesi ilk oluşum olan Molinere Sualtı Heykel Parkı 2006 yılında Jason DeCaires Taylor tarafından yapılmıştır. Bu anlamda müzelerin önemine değinen Gürlek’in sözlerini hatırlamak yerinde olacaktır.

Gürlek’e göre:“Sanatsal birikimin toplandığı, saklandığı ve belgelendiği kamu kurumları olan müzeler, günümüzde, birçok farklı tanım ve işleyiş geliştirmiş, sosyal ve kültürel yaşamın en popüler mekanlarından biri haline gelmiş durumdadır” dır. Ayrıca “Müzeler radikaldirler, çünkü kapitalist etkinin ötesinde fikirlere meydan okuma kapasitesine sahiptirler.”(2010:10)

Taylor Grenada kentinde bir dalış okulunda çalıştığı dönemde bazı deniz biyologları ile birlikte, deniz altında bir sualtı bahçesi oluşturma fikrini geliştirmiştir. Akabinde görüştüğü yerel yönetimlerle proje fikrini paylaşmış, projeye onay alınmasının ardından, Jason DeCaires Taylor heykel alanında almış olduğu eğitimin de etkisiyle ilk denemesini yaparak "The Lost Correspondent" adlı projesini gerçekleştirmiştir. (Görsel,1) Bu heykel aynı zamanda Eddie Vedder’ın “Ukulele Songs” albümünün kapağında da kullanılmıştır. (Görsel, 2)



Görsel 1



Görsel 2

2006 yılında yapılan araştırmalarda sualtındaki ekosisteme verilen zararın çok ciddi boyutlara ulaştığı görülmüştür. Mercan resiflerinin %40'ı kaybedilmiştir. Bilim adamlarının konuyla ilgili öngörüsü ise 2050'ye kadar bu oranın %80'e yükseleceğidir(Taylor, 2017). Doğaya verilen bu zarara dikkat çekmek isteyen Jason DeCaires Taylor'ın heykellerinin sayısı 26'ya çıkmış ve bunun sonucunda dünyanın ilk su altı heykel parkına kavuşulmuştur. Taylor'ın doğayı korumaya yönelik kurduğu hayalin yansıması olan bu bahçe, ortak bir akıl ve harekete dair bir girişimdir. Ulutaşlı bunu şöyle açıklamaktadır: *“O halde hayali olan kesinlikle sadece bireysel değildir. Karl Marx'ın “ortak akıl” dediği gibi, ortak hayal diye de bir şey vardır.”* (Gielen, 2016:105-106)

Taylor'ın projesinde, her bir heykel için, dengeli ve kalıcı bir platform sağlayan, uzun ömürlü pH-nötr çimento kullanılmıştır. Bunun sayesinde su altı yaşamına destek verilerek, doğal yaşamın dengeli bir biçimde devamlılığının sağlanmasına olumlu bir katkı sağlanmıştır.

Grenada'daki ilk heykel parkını, Jason DeCaires Taylor'ın sualtı müzesi olarak anılan Meksika Cancun'da bulunan Cancun Sualtı Heykel Müzesi (Museo Subacuatico de Arte) projesi izlemiştir. 2009 yılında yüz heykel ile başlanmış olan proje, şu ana dek bire bir boyutlarında dörtyüz yetmiş adet beton heykele ev sahipliği yapmaktadır (Görsel, 3,4).



Görsel 3



Görsel 4

Heykellerin yapımında çimento, kum, mikro silika, cam elyafı ve canlı mercanlar kullanılmıştır. Projede yer alan heykellerin büyük bir kısmı figüratif olup, yerel halk sakinlerinden kalıp alınarak gerçekleştirilmiştir. (Görsel 4-5) Heykelde bedenın kendisinin kullanılması ve mekanla olan ilişkisinin önemini Ünal şu sözlerle vurgulamaktadır;

“Sanatçıların mekanla bire bir ilişkiye geçtiği bir form olarak heykel, sanat alanı tanımını üzerine tartışmalara dahil olan konulardan biri: klasik anlamda yontuların kamusal alana yerleştirilmesinden kendi içindeki – hazır nesnelere bedenın kendisinin kullanımına uzanan evrimiyle mekanla teması geçmenin ötesinde mekan algısını değiştiren bir sanat alanıdır”. şeklindedir (2010:43).



Görsel 5



Görsel 6

Dört ile sekiz metre derinlikte ve dört yüz yirmi metrekarelik bir alanda bulunan müzede, heykelleri gerek tüplü dalış ile gerekse şnorkel aracılığı ile yüzerek izlemek mümkündür. Heykeller Manchones ve Nizuc adlı iki ayrı galeride sergilenmektedir. Manchones galerisinde; “The Promise”, “Silent Evolution”, “Evolution 2”, “Mines”, “Bomb”, “Sea Scape 1”, “Sea Scape 2”, “Antropocene”, “Bacab”, “Man of Fire”, “The Dream Collector”, “Cross of the Bay”, Nizuc galerisinde ise “Gardener of Hope”, “Inertia”, “Void”, “Musa del Oceano”, “Inheritance”, “Marco Plano”, “Holy Man” adlı heykeller yer almaktadır.

Projenin dünya çapında duyulmasına yardımcı olan bir diğer olay ise 2010 yılında Birleşmiş Milletler iklim görüşmeleri sırasında, Greenpeace, TckTckTck ve 350.org aktivistlerinin "Sessiz Evrim" projesindeki heykellere dalış organize etmiş olmasıdır. Gündelik giysilerle, tüpsüz ve şnorkelsiz gerçekleştirilen dalış ile küresel ısınmaya dikkat çekilmek istenmiştir (Görsel 7,8).



Görsel 7



Görsel 8

Heykellerde, doğa dostu malzeme kullanılarak mercanların çoğalabilmesi ve yaşayabilmesi için uygun koşullar sağlanmıştır. Heykellerin oluşum ve doğa ile buluşması sonrası uğradığı değişim, kendisini zaman içinde göstermektedir (Görsel 9). Heykellerin doğal hayata uyum sağladığı ve hatta her türlü canlıya yaşam alanı olduğu gözlenmektedir. Bu heykeller aracılığı ile aynı zamanda doğal ortamın zarar görmesi önlenerek üreyip çoğalmaları sağlanmıştır. Taylor’ın yapmış olduğu heykeller Joseph Beuys’un “Sosyal Heykel” tanımıyla da örtüşmektedir. Apa’ya göre:

“Beuys insanı ve yaşamı bir heykel olarak değerlendirir ve kendisine ait olan “sosyal heykel” kavramını şu şekilde açıklar: “Sosyal Heykel, yaşadığımız dünyayı nasıl biçimlendirdiğimiz ve şekillendirdiğimizdir. Bu nedenle heykellerimin doğası kesin ve bitmiş değildir. Birçoğunda işlemler sürmektedir; kimyasal reaksiyonlar, mayalanmalar, renk değişiklikleri, çürüme, kuruma. Her şey bir değişim durumundadır.”(2002:133)



Görsel 9

Projeyle birlikte, gerçek mercan resiflerini yıl içinde ziyaret eden yedi yüz elli bin turistin büyük kısmını yapay resiflerin başka bir deyimle "The Silent Evolution" (Sessiz Evrim) çekilmesi amaçlanmıştır (Görsel 10).



Görsel 10

Turistlere sanat aracılığı ile sağlanan bu yeni destinasyon (sergi alanı) aynı zamanda heykel sanatının kullanabileceği yeni bir sergileme alanını oluşturmaktadır. Projenin çıkış noktası doğayı korumak olsa da, 20.yüzyılın heykel sanatına olan katkılarını da içermektedir. Huntürk bunu şöyle açıklamaktadır:

"Günümüz heykelinin biçim dili hem modernizm sürecinde kazandığı dil zenginliğini hem de postmodern anlayışın getirdiği yaklaşımları yansıtır. Bugün heykel üç veya daha fazla boyutludur, yerleştirildiği mekana uyum sağlar veya onu dönüştürerek izleyicinin deneyimleyebileceği gerçek veya hayali mekanlar yaratır. Akla gelebilecek her tür malzeme kullanılır.

Kullanılan boşluk hem çok güçlü bir biçim dili hem de sembolik anlatım dilidir. Heykel aracılığı ile yaratılan boşluklar, kullanılan ışıklar, organik türler izleyiciyi farklı uzay-zamana, ilkeçaların kutsal boşluğuna, yeni oluşum ve dönüşümlere taşır. Günümüz heykellerinde kimi zaman görülmeyen görünenden daha etkili olabilmektedir.” (Huntürk, 2011:16)

Bu bağlamda, 1960’larda kendini gösteren Hiperrealizm bugün de heykel sanatında yer bulmaya devam etmektedir. Ron Mueck günümüzde, bu akımın en ünlü temsilcilerindendir. Çalışmalarını modelleyerek elde etmekte ve büyük boyutlu olarak uygulamaktadır. Taylor’ın su altında gerçekleştirmiş olduğu heykeller ise bire bir canlı modellerden kalıp alınarak elde edilmişlerdir. İki sanatçının benzerlikleri ve farklılıklarına bakacak olursak ilk anda her ikisinin de gerçekçi bir estetik anlayışla eserlerini oluşturdukları göze çarpmaktadır. Sadece malzeme, boyut ve çalışma prensibi farkı vardır. Aynı zamanda icra ettikleri sanatın mesajı bağlamında çok farklı kulvarlarda oldukları bilinmektedir. Taylor, National Geographic’e vermiş olduğu bir demeçte, kalıpladığı bir kişinin heykelinin görselini t-shirt’üne bastırarak kendi heykeline turlar düzenlediğinden bahsetmiştir. Bir diğer husus ise yerel halkın temsilcilerini kalıplayarak bu kişilerde bir farkındalık yaratma yaklaşımıdır. Böylece yerel halkın doğaya ve yapay resifleri oluşturan heykellere de sahip çıkmaları sağlanmıştır. Taylor bu anlamda sanatın işlevsel özelliğinden yararlanarak farklı bir algı yaratmış ve halkı heykel aracılığıyla bilinçlendirerek (eğiterek) doğaya ve sanata sahip çıkmaları noktasında olumlu bir sonuca ulaşmıştır.

Bu bağlamda, Taylor bilinçli veya bilinçsiz olarak aslında projesi sayesinde müzelerin eğitim amacına da hizmet etmiştir. Buyurgan ve Mercin’e göre:

“Müzelerin eğitim amacı, insanların geçmiş kültürleri arasında bağ kurmak ve kurulan bağın kopmamasını sağlamaktır. Çünkü müzeler, birer kültür/sanat hazinesidir. Ve bu hazineler kültürleri insanlara dolaysız ve somut olarak sunarlar. Böylece insanların görerek, dokunarak, hissederek ve uygulayarak öğrenme yaşantılarını canlı tutar ve kalıcı olmasını sağlarlar. “...“Müzelerin çeşitlenmesi ve görev alanlarının genişlemesi, onlara milletlerin ve toplumların kültürleri ile birebir ilişki içerisinde olduğu anlamını yüklemekte ve elbette ki “müze ile eğitim” ön plana çıkmaktadır.”(Buyurgan-Mercin, 2005: 17-18)

Taylor’ın sergileme alanı olarak sualtını seçmiş olması, tıpkı sanayi devrimi sonrası sanata olan etkisi gibi, bilimin yeni yaşam alanları yaratma arayışlarını destekler niteliktedir. 19.Yüzyıl sonlarında Jules Verne tarafından yazılmış olan “Denizler Altında Yirmibin Fersah” romanında olduğu gibi, Taylor günümüz sinema ve edebiyat alanındaki fantastik dünya ve kahramanların algısına da destek vermiştir. “Waterworld” filminde olduğu gibi futurist bir bakış açısıyla “Yeni Bir Dünya”yı oluşturmuştur.

Taylor'ın bu oluşumu kendi fikrini aktarma konusunda başarılı bir yol seçmiştir. Ekonomik anlamda da getiri sağlayan sualtı müzesi fikri, turizm sektörünün projeye farklı bir bakış açısıyla yaklaşmasına neden olmuştur. Ekonomik gelir odaklı fikirler günümüzde bir çok sektörde rağbet görmekle birlikte, Sualtı müzesi de bu prejelardan biridir.

Side Sualtı Müzesi

2015 yılında Türkiye'nin ilk sualtı müzesi Side'de açılmıştır. Deniz Ticaret Odası tarafından yaptırılan müzede, belirlenen beş ana temada toplam 110 heykel bulunmaktadır. Koleksiyonda deve kervanı, semazenler, askerler ve Sualtı tanrısı Neptün de bulunmaktadır (Görsel 11,12,13,14).



Görsel 11,12,13,14

Side Sualtı Müzesi'ndeki heykellerin yapımında kullanılan malzemeler, Taylor'unkilerinin aksine beyaz çimento ağırlıklıdır. Her iki projenin uygulama yöntemi birbirinden farklılıklar arz etmektedir. Taylor'ın projeleri, canlı modellerden kalıp alınarak elde edilirken, Side Sualtı Müzesi'ndeki heykeller modle edilerek kalıplanmıştır. Side'de gerçekleştirilen projede çok sayıda orantısal hata, konu ve konsept uyumu olmadığı görülmektedir.

Grenada ve Cancun sualtı projelerinde konseptle örtüşen kompozisyonlar oluşturulurken, Side Sualtı Müzesi projesinde konsept ve uygulanan örnekler bağlamında eksiklikler göze çarpmaktadır. Cancun'daki "Sessiz Evrim" projesinin heykelleri canlı modellerden kalıp alınarak yapıldığından gözleri kapalıdır. Bu bakış açısından hareketle, gerçek hayatta insan biyolojik yapısı gereği su içinde görme yetisi ile donatılmış bir varlık değildir. Proje uygulama ve sonuç bakımından bir sebep sonuç ilişkisi sergilemekte, bu nedenle de projenin çıktılarını konseptle örtüşür durumdadır. Seçilen proje başlığı "Sessiz Evrim"dir. Projenin adından hareket edildiğinde ve proje amacı da göz önünde bulundurulduğunda, insanın dua ederken veya birşeyden umut beslediğinde gözlerini kapatması "sessiz bir bekleyiş"i ifade eder. "Sessiz Evrim" beklemeyi ya da bir başka deyişle, doğaya verilen zararın düzelmesini umut ederek bekleyen "insanlar"ı betimlemektedir. Bu sebeple estetik, felsefi ve görsel açıdan Grenada ve Cancun'da gerçekleştirilen projeler, çok daha farklı bir etkiye sahiptirler.

Side sualtı müzesinin bir diğer olumsuz tarafı ise heykellerin yapımı sırasında kullanılan malzemedir. Projenin görselleri incelendiğinde doğal yaşamın izlerine rastlanmamaktadır. Grenada ve Meksika örneklerinde, ekosistemle uyumlu ve doğayla dost malzemeler seçildiği bilinmektedir.

SONUÇ

Dünya'daki benzer sualtı müzeleri gerek sanatsal bakış açısı, gerekse turizm getirisi ve ekosisteme katkıları bakımından, büyük başarı elde etmiştir. Türkiye'deki turizm şehir ve kasabaları bu projelerden yola çıkarak geliştirilecek özgün fikirler ya da farklı bakış açılarıyla kendi "Sualtı Müze"si konseptlerini yaratmalıdır.

Türkiye'de Akdeniz Bölgesi doğal taş rezervi açısından son derece zengin bir bölgedir. Akdeniz'de bulunan bir çok kıyı şehir ve kasabasında buna benzer sualtı müze veya sergi alanları oluşturmada kullanılması uygun olan doğal malzemelerden biri de taştır. Konseptler geliştirilip malzeme olarak taş kullanılabilir ve Sualtı Taş Heykel Müzesi bunlardan biri olabilir. Coğrafi olarak konumu, taş ocaklarına yakınlığı, deniz turizminin önemli merkezlerinden biri olması, maddi anlamda kaynaklara sahip olması, söz konusu eserlerin uygulanması konusunda uzman kişilerin bulunması gibi avantajlar, buna benzer projeleri uygulanabilir kılmaktadır.

Kullanılması düşünülen malzemenin, doğal olması sebebiyle sualtı ekosistemi açısından bir sakınca doğurmaz, ayrıca doğal hayatın çoğalması noktasında da yardımcı olabilecek niteliktedir. Doğa dostu sualtı müzesi yaklaşımı ile Akdeniz bölgesi turizm potansiyeline önemli katkılar sağlayabilir sualtı dalış açısından cazibe merkezi haline gelmesi ile de ciddi bir gelir kaynağı olabilir.

Günümüzde dünya şehri olarak anılan örneklerle bakıldığında, sanatsal uygulamaların bu tanımlamalarda ön plana çıktığı görülmektedir. Akdeniz Bölgesinin antik döneme kadar uzanan tarihi birikiminin, çağdaş heykel sanatı ile harmanlanması sonucunda oluşacak heykellerin, sualtı müzelerinde izleyici ile buluşması ve sanatın alternatif bir alanda sergilenmesiyle dünya çapında bir farklılık yaratılabilir.

KAYNAKÇA

APA, Melih. *Üzerinde Konuşulan, Okunan ve Görülen Bir Heykel...Sanat Dünyamız* 82, 133. (2002)

GÜRLEK, Nazlı. *Tate Modern.Sanat Dünyamız*.116, 10. (2010)

HUNTÜRK, Özi. *Heykel ve Sanat Kuramları*.(s.16) İstanbul: Kitabevi (2011)

BUYURGAN, Serap., MERCİN, Levent. *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları*. Vedat Özsoy (Ed).(s.17-18). Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları-2. (2005)

GİELEN, Pascal. *Sanatsal Çokluğun Murırtısı Küresel Sanat, Siyaset ve Post-Fordizm*. A. Ulutaşlı (Çev.). İstanbul: Norgunk Yayıncılık (s.105-106). (2016)

ÜNAL, Burçin. *Heykel Denen "Şey" de Avangardın Dönüşümü ile Yeni Açılımlar*. Sanat Dünyamız. 117, 43-45. (2010)

İnternet Erişim:

FAERBER,F.<http://news.nationalgeographic.com/news/2011/01/pictures/110105-underwater-sculpture-park-garden-cancun-mexico-caribbean-pictures-photos-science/> (Erişim tarihi 9 Mart 2017)

TAYLOR,DC.,J <https://maptia.com/jasondecairestaylor/stories/the-underwater-museum> <https://aquaworld.com.mx/en/tours/diving-in-musa-cancun-underwater-museum/> (Erişim tarihi 9 Mart 2017)

Görsel Kaynakça

1. <http://www.underwatersculpture.com/works/submerged/> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)

2. <http://www.billboard.com/articles/news/470925/eddie-vedder-ukulele-songs-track-by-track-review> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)
3. <http://www.underwatersculpture.com/works/submerged/> (Erişim tarihi 6 Mart 2017)
4. <http://www.underwatersculpture.com/works/submerged/> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)
5. <http://www.lovethepics.com/2013/10/eerily-beautiful-underwater-sculptures-art-transformed-into-artificial-reefs-pics/> (Erişim tarihi 7 Mart 2017)
6. <http://iliketowastemytime.com/an-underwater-museum-of-statues-cancun-mexico> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)
7. <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/photosvideos/slideshows/fotograflarla-2010/Gercek-insanlar-su-altnda-yaayamaz/> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)
8. <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/photosvideos/slideshows/fotograflarla-2010/Gercek-insanlar-su-altnda-yaayamaz/> (Erişim tarihi 6 Mart 2017)
9. <http://www.lovethepics.com/2013/10/eerily-beautiful-underwater-sculptures-art-transformed-into-artificial-reefs-pics/> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)
10. <http://latimesblogs.latimes.com/outposts/2010/11/jason-decaires-taylor-artificial-reef-silent-evolution-underwater-sculptures.html> (Erişim tarihi 1 Mart 2017)
11. <http://www.tarihiolaylar.com/gundem/side-de-turkiye-nin-ilk-sualti-muzesi-acildi-1001> (Erişim tarihi 7 Mart 2017)
12. http://www.dha.com.tr/side-sualti-muzesi-agustosta-acilacak_974104.html (Erişim tarihi 1 Mart 2017)

13. <http://www.tarihiolaylar.com/gundem/side-de-turkiye-nin-ilk-sualti-muzesi-acildi-1001> (Erişim tarihi 10 Mart 2017)
14. <http://my-globe.net/underwater-museum-in-turkey/> (Erişim tarihi 11 Mart 2017)